

РОЗДІЛ 9. СТАТИСТИКА

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЗАЙНЯТОСТІ
ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИSTATISTICAL ESTIMATION OF INDICES OF EMPLOYMENT
OF LABOUR POTENTIAL IN UKRAINE

У статті запропоновано авторське тлумачення категорії «трудоий потенціал» та сформульовано його економічну та соціальну сутність. Розглянуто суперечливі тенденції сучасного ринку праці в Україні. Проаналізовано основні статистичні показники зайнятості. Обчислено рівень економічної активності населення та формальної (неформальної) зайнятості. Запропоновано шляхи подолання проблем зайнятості для збереження трудового потенціалу.

Ключові слова: *трудоий потенціал, зайнятість, ринок праці, економічно активне населення, формальна, неформальна зайнятість.*

В статті пропонується авторське тлумачення категорії «трудоий потенціал» і сформульована його економічна та соціальна сутність. Розглянуто протирічливі тенденції сучасного ринку праці в Україні. Проаналізовані основні статистичні показники

зайнятості. Визначено рівень економічної активності населення і формальної (неформальної) зайнятості. Предложено шляхи подолання проблем зайнятості для збереження трудового потенціалу.

Ключевые слова: *трудоий потенциал, занятость, рынок труда, экономически активное население, формальная, неформальная занятость.*

The author proposed an interpretation of the category «labor potential» and formulated its economic and social essence. The author has examined contradictory tendencies of the modern labor market in Ukraine. The author analyzed the main statistical indicators of employment. The author calculated the level of economic activity of the population and formal (informal) employment. The author proposed ways of overcoming employment problems in order to preserve labor potential.

Key words: *labor potential, employment, labor market, economically active population, formal, informal employment.*

УДК 311.2:331.52

Бабєєва О.В.

аспірант кафедри статистики
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. Європейський вибір України на шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовив необхідність формування та запровадження інноваційної моделі розвитку, яка повинна була забезпечити високі темпи економічного зростання, вирішити певні соціальні й екологічні проблеми, забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищити виробничий та трудовий потенціал країни, гарантувати їй економічну безпеку та чільне місце в Європейському Союзі.

В умовах розбудови економіки інноваційного типу, ускладнення технологічних процесів у галузях національної економіки, широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій висуваються якісно нові вимоги до кількісних та якісних характеристик трудового потенціалу.

Перехід України до моделі розвитку, в якій основним джерелом економічного зростання є розвиток людського капіталу, потребує кардинального перегляду методів і механізмів регулювання ринку праці для забезпечення перерозподілу зайнятості за видами діяльності й секторами економіки. Вагоме значення мають не лише рівень і якість підготовки фахівців, а й їх відповідність потребам ринку праці, тобто збалансованість попиту та пропозиції кадрів.

Сучасний ринок праці визначається двома суперечливими тенденціями, узгодження яких дасть змогу

збалансувати кількісні і, найголовніше, якісні показники попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. Перша тенденція – невідповідність рівня зростання ВВП обсягу збільшення кількості робочих місць, унаслідок чого значна кількість країн не може вирішити накопичені проблеми у сфері зайнятості, такі як високий рівень безробіття, неповна зайнятість, недовикористання професійних навичок, зокрема молоді, хронічна гендерна й вікова нерівність тощо [6].

Друга тенденція – зростання потреби в залученні нових людей до ринку праці (у т. ч. в контексті збереження зайнятості, забезпечення ефективного переходу від безробіття до роботи), що спрямована на зменшення кількості осіб і сімей, які перебувають на «утриманні» держави або муніципалітетів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти ринку праці та сфери зайнятості населення досліджували такі вчені, як: З. Бараник, О. Боднарук, В. Васильченко, Б. Генкін, А. Гриненко, О. Грішнова, В. Гриньова, Н. Єсінова, Л. Керб, А. Коцур, Е. Лібанова, В. Лич, В. Пономаренко, С. Сембер, Р. Чорний, Л. Шаульська. Однак треба зазначити, що проблеми впливу ринку праці та сфери зайнятості на розвиток та відтворення трудового потенціалу залишаються досі недостатньо дослідженими. Цим зумовлена необхідність поглибленого вивчення зазначеної проблематики.

Постановка завдання. Метою дослідження є статистичне оцінювання основних характеристик зайнятості населення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трудовий потенціал – це наявна та передбачувана сукупна чисельність громадян працездатного віку, які за певних ознак (стану здоров'я, психофізіологічних особливостей, освітнього, фахового та інтелектуального рівнів, соціально-етнічного менталітету тощо) здатні та мають намір здійснювати трудову діяльність.

Економічна сутність трудового потенціалу суспільства полягає у тому, що він, виступаючи у формі діючої робочої сили, створює матеріальні й духовні цінності, а як потенційна робоча сила – здатний їх виробляти. Отже, суспільство зацікавлене в максимальній питомій вазі трудового потенціалу, задіяного в суспільно корисній праці, адже це збільшує валовий внутрішній продукт і національний дохід, що дає можливість підвищити якість життя населення.

Соціальна сутність трудового потенціалу полягає у тому, що він дає можливості як окремим особам, так і різним соціальним групам населення визначити своє місце в суспільно корисній праці, через яку самоствердитися у суспільстві та забезпечити собі й суспільству законне джерело доходів. Цивілізоване суспільство повинно мати у цьому надзвичайну зацікавленість, бо це створює передумови для появи в країні так званого середнього класу.

Ефективна реалізація трудового потенціалу в умовах переходу до інноваційної моделі розвитку стала можлива завдяки теоретичному розробленню комплексу уявлень про те, якою повинна бути зайнятість у ринковій економіці, та зміни мають відбуватися в її основних характеристиках, що стане визначальним у розподілі населення у сферах, галузях, видах і формах зайнятості. Саме тому проблема зайнятості, особливо останнім часом, стала предметом підвищеної зацікавленості вчених [2].

У 2017 р. порівняно з 2016 р. кількість економічно активного населення віком 15-70 років змен-

шилася на 0,8% і становила 18,0 млн. осіб, із них 17,3 млн. осіб (96,4%) були у працездатному віці.

Рівень економічної активності населення віком 15-70 років зменшився із 62,4% у 2016 р. до 62,2% у 2017 р. Найвищий рівень економічної активності був характерний для осіб віком 35-49 років, а найнижчий – для молоді віком 15-24 років та осіб віком 60-70 років. Найвищий рівень економічної активності мали особи з повною вищою освітою (77,1%) та з професійно-технічною освітою (70,6%), найнижчий – із базовою загальною середньою (19,7%) та початковою загальною або не мали освіти (6,2%).

Кількість зайнятого населення віком 15-70 років у 2017 р. порівняно з 2016 р. зменшилася на 166,3 тис. осіб та становила 16,3 млн. осіб, із них у працездатному віці – 15,6 млн. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років зменшився за зазначений період з 56,7% до 56,3%, а населення працездатного віку – з 64,7% до 64,2%.

У структурі зайнятого населення за професійними групами найбільшу частку становили особи, які працювали в найпростіших професіях (18,9%), професіонали (17,9%) та працівники сфери торгівлі та послуг (16,8%). При цьому найменшу питому вагу серед зайнятого населення становили технічні службовці (3,1%) та кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства (0,87%).

Гендерний розподіл зайнятих свідчить про значне домінування жінок порівняно з чоловіками. Серед технічних службовців, працівників сфери торгівлі та послуг переважають жінки. Проте чоловіки значно переважали серед кваліфікованих робітників з інструментом (85,6% проти 14,5%); робітників з обслуговування, експлуатації та контролю роботи технологічного устаткування, складання устаткування (84,0% проти 16,0%) та кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (63,5% проти 36,5%) [3].

У 2017 р. у дев'яти регіонах країни рівень зайнятості населення віком 15-70 років перевищу-

Таблиця 1

Кількість зайнятого населення України за формами, статусами зайнятості та місцем проживання у 2017 р.

	Зайняте населення			З нього неформально зайняте населення				
	Усього, тис. осіб	у тому числі працювали		тис. осіб	у тому числі працювали			
		за наймом	не за наймом		за наймом		не за наймом	
				тис. осіб	у %	тис. осіб	у %	
Усього	16276,9	13731,7	2545,2	3961,2	2069,3	15,1	1891,9	74,3
Жінки	7827,4	6775,2	1052,2	1669,0	853,6	12,6	815,4	77,5
Чоловіки	8449,5	6956,5	1493,0	2292,2	1215,7	17,5	1076,5	72,1
Міські поселення	11178,5	10219,7	958,8	1891,9	1462,8	14,3	429,1	44,8
Сільська місцевість	5098,4	3512,0	1586,4	2069,3	606,5	17,3	1462,8	92,2

Джерело: узагальнення автора за даними [3]

вав середній показник по Україні (м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Київська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Одеська, Вінницька області). При цьому найвище значення цього показника спостерігалось у м. Києві (62,4%).

В умовах ринкової економіки поширюється неформальна зайнятість населення, яка охоплює всі неформальні робочі місця як у неформальному, так і формальному секторах економіки.

У 2017 р. кількість населення з неформальною зайнятістю зменшилася на 342,1 тис. осіб порівняно з 2016 р. та становила 4,0 млн. осіб, або 24,3% від кількості всього зайнятого населення. Серед жінок частка працюючих у секторі самостійної зайнятості більша, ніж серед чоловіків, – 77,5% проти 72,1%, а в сільській місцевості значно більша, ніж у міських поселеннях, – відповідно 92,2% та 44,8% (табл. 1).

Неформальні трудові відносини переважали в секторі самостійної зайнятості, де частка населення, яке працювало на неформальних робочих місцях, становила 74,3%, а серед працюючих за наймом таких осіб було 15,1%.

Протягом 2017 р. в структурі зайнятого населення відбулися зміни у статусі зайнятості серед формально та неформально зайнятого населення. У 2017 р. відбулося зростання частки працюючих за наймом серед офіційно зайнятого населення (84,6% проти 82,6%) та відповідно зменшення працюючих не за наймом (25,76% проти 26,89%). Водночас зворотні процеси відбулися серед неформально зайнятого населення (рис. 1).

Найбільшого поширення неформальна зайнятість отримала серед молоді у віці 15-24 років та осіб пенсійного віку.

У 2017 р. серед неформально зайнятого населення дві третини (66,3%) становили особи, які мали професійно-технічну та повну загальну середню освіту, а серед офіційно зайнятого населення переважали особи з вищою освітою (61,4%).

Неформально зайнятими є переважно особи з невисоким рівнем освіти та ті, хто займається фізичною або некваліфікованою працею. Зокрема, частка неформально зайнятого населення серед працівників найпростіших професій була значно вищою, ніж серед офіційно зайнятого населення (49,0% проти 9,2%) [3].

Сільське, лісове та рибне господарство є основним видом діяльності неформально зайнятого

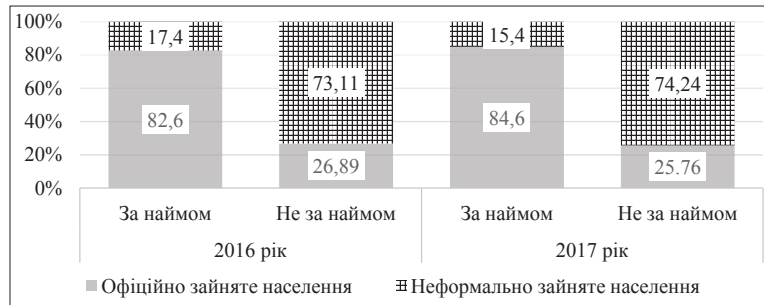

Рис. 1. Структура формальної та неформальної зайнятості за статусом зайнятості в 2016-2017 рр.

Джерело: узагальнення автора за даними [3]

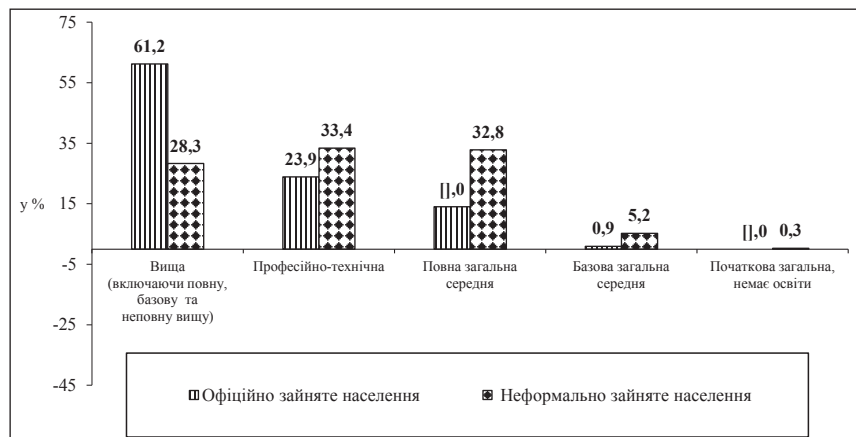

Рис. 2. Структура зайнятості за рівнем освіти в 2017 р.

Джерело: узагальнення автора за даними [3]

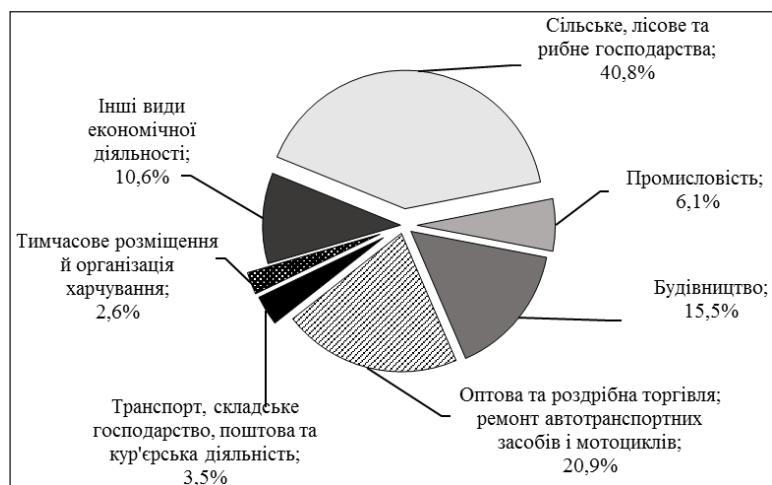

Рис. 3. Структура неформальної зайнятості населення за видами економічної діяльності в 2017 р.

Джерело: узагальнення автора за даними [3]

населення (40,8%). Іншими поширеними видами економічної діяльності населення цієї категорії є оптова та роздрібна торгівля (20,9%) та будівництво (15,5%) (рис. 3).

У загальній кількості зайнятого населення у 2017 р. в одинадцяти регіонах країни найбільша частка неформально зайнятих осіб не перевищувала середній показник по Україні (24,3%). Найбільше значення цього показника спостерігалося в Івано-Франківській області (53,2%), а найменше – у Київській області (10,3%).

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз показав, що спостерігається тенденція до зменшення кількості економічно активного та зайнятого населення. Найвищий рівень економічної активності мали особи з повною вищою освітою та з професійно-технічною освітою, найнижчий – із базовою загальною середньою та початковою загальною або не мали освіти.

Гендерний розподіл зайнятих свідчить про значне домінування жінок порівняно з чоловіками.

В Україні до цього часу не створена комплексна, скоординована та ефективна система управління ринком праці, яка б дала змогу через дію наявних та введення у практику нових ринкових механізмів відпрацювати еластичний та дієвий механізм досягнення ефективної зайнятості населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бараник З.П. Статистика ринку праці: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 167 с.
2. Лібанова Е.М. Яку кризу переживає Україна на початку III тисячоліття. Національна безпека: український вимір. 2009. № 5. С. 5-11.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. Назва з титул. екрана.